

ГЕОГРАФІЯ

УДК 911.3

DOI <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.14.2025.10>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

А. О. Гетьманенко¹, В. В. Яворська²

Рекреаційно-туристичний потенціал розглядається як один із провідних чинників соціально-економічного розвитку регіонів у контексті глобального зростання ролі туризму. Його ефективне використання зумовлює диверсифікацію економіки, підвищення конкурентоспроможності територій і зростання якості життя населення. Особливого значення ці питання набувають для приморських регіонів, зокрема Одеського, який має вигідне економіко-географічне положення, значну ресурсну базу й перспективи розвитку різних видів туризму. У науковому дискурсі вагомим є суспільно-географічний підхід, що поєднує природничі й соціально-гуманітарні аспекти дослідження та дає змогу розглядати рекреаційно-туристичний потенціал як багатовимірну систему. Мета роботи – обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка науково-прикладних підходів до оцінки й оптимізації рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.

У процесі підготовки статті використовувались описовий, аналітичний, порівняльно-географічний та узагальнювальний методи. Системний підхід дав змогу розглядати рекреаційно-туристичний потенціал як інтегровану багатокомпонентну структуру, у якій взаємодіють природні, соціально-економічні, культурні й інфраструктурні чинники. Інформаційним підґрунтям дослідження стали монографії, навчальні посібники, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів.

У статті розглянуто зміст і сутність понять «рекреаційний потенціал» і «туристичний потенціал» у сучасній географічній науці. Проаналізовано класифікаційні підходи до вивчення рекреаційно-туристичних ресурсів, визначено ключові методологічні принципи суспільно-географічної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу регіону. Представлено огляд зарубіжного та вітчизняного досвіду досліджень у цій сфері. Запропоновано інтеграційний підхід, що враховує природно-ресурсні, соціально-економічні й культурно-історичні чинники.

Рекреаційний і туристичний потенціал варто розглядати як цілісну систему, управління якою потребує поєднання класичних і сучасних методів аналізу. Досвід зарубіжних країн свідчить про результативність інтегрованих стратегій, що поєднують економічні, екологічні та культурні аспекти, і може стати основою для вдосконалення підходів до розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу в Україні.

¹ аспірантка кафедри економічної та соціальної географії і туризму
(Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
e-mail: hetmanenko.anastasiia@stud.onu.edu.ua
ORCID: 0009-0001-2335-1204

² доктор географічних наук, професор,
професор кафедри економічної та соціальної географії і туризму
(Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
e-mail: yavorskaya@onu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7449-7908

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що запропоновані в ньому підходи до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу можуть бути використані в стратегічному плануванні, розробці регіональних програм розвитку туризму та формуванні інвестиційних проектів.

Ключові слова: рекреаційний потенціал, туристичний потенціал, суспільна географія, рекреаційно-туристичні ресурси, методологія, регіональний розвиток.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF SOCIO-GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF THE RECREATIONAL AND TOURISM POTENTIAL OF A REGION

A. O. Hetmanenko, V. V. Yavorska

Recreational and tourism potential is considered one of the leading factors of regional socio-economic development in the context of the global rise of tourism. Its effective utilization ensures economic diversification, enhances territorial competitiveness, and contributes to the improvement of the population's quality of life. These issues are of particular importance for coastal regions, especially Odesa, which possesses a favorable economic and geographical location, a significant resource base, and promising opportunities for the development of various types of tourism. Within scientific discourse, the socio-geographical approach is of great significance, as it combines natural and socio-humanitarian aspects of research and allows for the examination of recreational and tourism potential as a multidimensional system. The purpose of this study was to substantiate theoretical and methodological foundations and to develop scientific and applied approaches to the assessment and optimization of the recreational and tourism potential of the region.

In preparing the article, descriptive, analytical, comparative-geographical, and generalizing methods were applied. The systemic approach made it possible to consider recreational and tourism potential as an integrated multi-component structure, in which natural, socio-economic, cultural, and infrastructural factors interact. The information base of the study included monographs, textbooks, as well as scientific publications by domestic and foreign authors.

The article examined the content and essence of the concepts "recreational potential" and "tourism potential" in contemporary geographical science. Classification approaches to the study of recreational and tourism resources were analyzed, and key methodological principles of socio-geographical assessment of the recreational and tourism potential of a region were identified. A review of foreign and domestic research experience in this field was presented. An integrative approach was proposed, taking into account natural-resource, socio-economic, and cultural-historical factors.

Recreational and tourism potential should be regarded as a holistic system, the management of which requires a combination of classical and modern analytical methods. The experience of foreign countries demonstrates the effectiveness of integrated strategies that combine economic, environmental, and cultural aspects, and can serve as a basis for improving approaches to the development of recreational and tourism potential in Ukraine.

The practical significance of the research results lies in the fact that the proposed approaches to the assessment of recreational and tourism potential may be applied in strategic planning, the development of regional tourism programs, and the design of investment projects.

Key words: recreational potential, tourism potential, social geography, recreational and tourism resources, methodology, regional development.

Вступ

Рекреаційно-туристичний потенціал є одним із ключових чинників сталого соціально-економічного розвитку регіонів, особливо в контексті зростання ролі індустрії туризму в глобальній економіці. Для регіонів із розвиненим ресурсним потенціалом, зокрема приморських, комплексне вивчення та раціональне використання ресурсів є першочерговим завданням. Суспільно-географічний підхід дає змогу інтегрувати природничі й соціогуманітарні

аспекти дослідження, формуючи цілісну картину просторової організації рекреаційної діяльності.

Комплексне вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу передбачає оцінку не лише кількісних і якісних характеристик ресурсної бази, а й рівня її просторової організації, доступності, екологічної стійкості та інтегрованості в систему міжрегіональних і міжнародних туристичних зв'язків. Важливе значення має врахування сезонності рекреаційної діяльності, соціально-де-

мографічних особливостей туристичних потоків, рівня розвитку інфраструктури та сервісу, а також впливу туристичної діяльності на довкілля.

Суспільно-географічний підхід у дослідженні рекреаційно-туристичного потенціалу дає змогу синтезувати природничі та соціогуманітарні аспекти, виявляти закономірності просторової організації рекреаційних процесів і визначати пріоритетні напрями розвитку туристичної сфери в межах конкретного регіону. Такий підхід сприяє не лише науковому осмисленню ресурсної бази, а й формуванню науково обґрунтованих рекомендацій для органів державного управління та суб'єктів господарювання у сфері туризму.

Для приморських регіонів, зокрема Одеського, який має вигідне економіко-географічне положення на перетині міжнародних транспортних і туристичних маршрутів, значний рекреаційний потенціал створює унікальні можливості для диверсифікації економіки, розвитку міжрегіональної співпраці й підвищення якості життя населення. Тому дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу Одеського регіону в суспільно-географічному контексті є надзвичайно важливим як для наукових, так і для прикладних досліджень.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка науково-прикладних підходів до оцінки й оптимізації рекреаційно-туристичного потенціалу регіону. Об'єктом дослідження є рекреаційно-туристичний потенціал Одеського регіону як цілісної просторової системи. Предметом дослідження є суспільно-географічні закономірності формування, функціонування та використання цього потенціалу.

Завданнями дослідження є:

- Узагальнити та систематизувати основні наукові підходи до вивчення понять «рекреаційний потенціал» і «туристичний потенціал» у сучасній суспільній географії.
- Проаналізувати класифікаційні підходи до вивчення рекреаційно-туристичних ресурсів і визначити їх роль у формуванні потенціалу регіону.
- Обґрунтувати методологічні засади суспільно-географічної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу з урахуванням природних, соціально-економічних і просторових чинників.

Матеріал і методи

У процесі підготовки статті використано комплекс методів, спрямованих на теорети-

ко-методичне обґрунтування суспільно-географічного аналізу рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.

Насамперед застосовано метод аналізу та синтезу наукової літератури, який дав змогу узагальнити основні підходи до визначення понять «рекреаційний потенціал» і «туристичний потенціал», а також систематизувати наявні класифікаційні схеми рекреаційно-туристичних ресурсів. Також застосовано метод критичного аналізу й узагальнення, що дав змогу інтегрувати різні наукові підходи в єдину систему теоретико-методичних засад і сформулювати власне бачення досліджуваної проблеми. Завдяки використанню порівняльно-географічного методу проаналізовано зарубіжний і вітчизняний досвід оцінки й використання рекреаційно-туристичного потенціалу, зокрема на прикладі країн Європейського Союзу, Середземноморського регіону та приморських територій України.

І наостанок для структурування основного матеріалу використано системний підхід, який дав змогу розглядати рекреаційно-туристичний потенціал як багатокомпонентну структуру, а також виявляти взаємозв'язки між його природними, соціально-економічними, культурними й інфраструктурними складовими.

Інформаційну основу статті становлять наукові монографії, навчальні посібники, статті вітчизняних і зарубіжних авторів, а також статистичні дані щодо розвитку туристичної сфери.

Результати

Рекреаційно-туристичний потенціал регіону є складною багатовимірною категорією, що інтегрує природні, соціально-економічні, культурні, інфраструктурні й організаційні ресурси території, які забезпечують належні умови для розвитку відпочинку та туризму. У наукових роботах О. Любіцевої й О. Бейдика основна увага приділялася вивченню теоретико-методичних засад суспільно-географічного аналізу рекреаційно-туристичного потенціалу, що зумовлені зростанням ролі туристичної галузі як чинника економічного зростання та соціальної інтеграції регіонів у контексті концепції сталого розвитку (Бейдик, 2001; Любіцева, 2005). У науковій літературі рекреаційний потенціал визначається як сукупність природних, культурно-історичних і соціально-економічних ресурсів, що використовуються для задоволення рекреаційних потреб населення. Туристичний потенціал, у свою чергу,

тракується як більш вузька категорія, орієнтована переважно на організовані форми туристичної діяльності (Симочко, 2012). Сучасні дослідники, зокрема М. Покоłodна, О. Бейдик, К. Голл та інші, наголошують, що оцінка потенціалу повинна враховувати не лише наявність ресурсів, а й їх якість, доступність та екологічний стан, що є ключовими чинниками забезпечення сталого розвитку рекреаційно-туристичної сфери (Hall, 2000; Покоłodна, 2002; Smith & Robinson, 2006; Бейдик, 2011).

Вагомий внесок у розвиток теоретико-методичних основ суспільно-географічного аналізу рекреаційного потенціалу зробив В. Руденко, обґрунтувавши важливість комплексного підходу, що поєднує кількісну оцінку ресурсів із просторовим аналізом розміщення туристичних об'єктів та інфраструктури, інтегруючи природні й соціально-економічні фактори. В. Руденко розробив методику багатокритеріальної оцінки рекреаційного потенціалу, яка набула широкого застосування в регіональних дослідженнях України (Руденко, 1993а; Руденко, 1993b).

У наукових працях, зокрема в роботах І. Гевка, К. Коломієць, В. Сича, В. Яворської розглядається структура рекреаційно-туристичного потенціалу (далі – РТП), яка складається з п'яти основних компонентів: природного, соціально-культурного, інфраструктурного, економічного й інституційного (Yavorska et al., 2019). Ці компоненти взаємодіють та утворюють цілісну систему, спрямовану на розвиток рекреаційної діяльності. Отже, РТП є багатоконпонентною системою, де кожен із п'яти виокремлених компонентів відіграє ключову роль у формуванні та функціонуванні рекреаційно-туристичної діяльності. У межах концепції сталого розвитку особливого значення набуває збалансоване використання ресурсів без завдання шкоди екологічній рівновазі та культурній спадщині регіону (UNWTO, 2019).

Важливою методичною основою сучасних досліджень РТП є застосування *кваліметричних методів*, що дають змогу комплексно враховувати різноманітні характеристики ресурсів і факторів. О. Топчієв, В. Сич, В. Яворська розробили й упровадили підходи, що передбачають визначення не лише кількісних, а й якісних параметрів туристичних ресурсів, а також вагомості кожного критерію у формуванні інтегрального показника потенціалу. Це забезпечує об'єк-

тивність і прозорість оцінки, що є необхідною передумовою для стратегічного планування розвитку туристичної сфери (Топчієв та ін., 2020; Топчієв та ін., 2022).

Суспільно-географічний підхід до аналізу РТП зосереджується на вивченні просторової організації відпочинку, враховуючи взаємодію природних і соціальних чинників. Серед найпоширеніших методичних інструментів варто виділити картографічний аналіз, кластеризацію територій за рівнем потенціалу, просторове моделювання й розрахунок інтегральних показників туристичного навантаження (Оленич, 2001). Сучасні дослідження широко використовують геоінформаційні системи (ГІС), що забезпечують високоточний просторовий аналіз і врахування комплексу природних, соціально-економічних та інфраструктурних параметрів (Buryslawski & Zyszkowski, 1995).

На регіональному рівні значну увагу приділяють врахуванню специфіки локальних соціально-економічних умов, демографічної структури, культурної спадщини й екологічної ситуації. Вітчизняні науковці наголошують, що ефективний розвиток РТП можливий лише за умов комплексного поєднання ресурсного потенціалу з розвитком інфраструктури й ефективною маркетинговою стратегією (Бейдик, 2000; Симочко, 2012).

Незважаючи на значний теоретичний і методичний доробок, залишається актуальним завдання розробки уніфікованих методичних підходів до оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу, які враховують специфіку різних видів туризму, таких як екологічний, культурний, спортивний тощо. Перспективним напрямом є інтеграція цифрових технологій та інструментів аналізу даних із соціальних мереж для моніторингу рекреаційної активності населення, що значно розширює можливості суспільно-географічного аналізу (Горин, 2014; Герасименко, 2016).

Розглядаючи теоретико-методичні засади суспільно-географічного аналізу рекреаційно-туристичного потенціалу регіону, необхідно акцентувати увагу на класифікації рекреаційно-туристичних ресурсів, які є фундаментальною основою для системної оцінки потенціалу території.

Для комплексного аналізу й ефективного управління розвитком туристичної сфери необхідно не лише визначити складові потенціалу, а й здійснити чітку систематизацію ресурсів, що забезпечують рекреаційну діяльність.

У науковій літературі класифікація рекреаційно-туристичних ресурсів зазвичай здійснюється за трьома основними групами (рис. 1), що відображають різні аспекти їхньої природи та функціонального призначення (Безуглий та ін., 2021):

1. *Природні ресурси* – кліматичні умови, гідрологічні об'єкти (річки, озера, джерела), ландшафтні особливості (гори, узбережжя, ліси), а також біологічні компоненти (різноманіття флори і фауни). Вони формують природне середовище для відпочинку, оздоровлення й екологічного туризму, створюючи основну базу для більшості видів рекреаційної діяльності. Ці ресурси потребують особливої уваги з огляду на необхідність їхнього збереження та сталого використання.

2. *Культурно-історичні ресурси* – архітектурні пам'ятки, об'єкти нематеріальної культурної спадщини (традиції, звичаї, обряди, фестивалі), а також історичні події, що мають туристичну привабливість. Ця група створює умови для розвитку культурного, історичного та пізнавального туризму,

формує позитивний імідж регіону й підвищує його конкурентоспроможність на туристичному ринку.

3. *Соціально-економічні ресурси* – інфраструктурні елементи (готелі, заклади харчування, об'єкти дозвілля), рівень сервісу, транспортна доступність та організаційний потенціал. Саме ці ресурси визначають реальну здатність регіону приймати туристів і забезпечувати їм комфортні умови перебування, безпосередньо впливаючи на масштаб і якість розвитку туристичної сфери.

Поряд із традиційною класифікацією в сучасних наукових дослідженнях активно використовуються функціональні підходи (рис. 1), які диференціюють рекреаційно-туристичні ресурси залежно від характеру рекреаційної діяльності, а саме:

- *лікувально-оздоровчі ресурси* (санаторно-курортні комплекси, мінеральні й термальні джерела);
- *спортивні ресурси* (гірськолижні курорти, спортивні арени та майданчики);

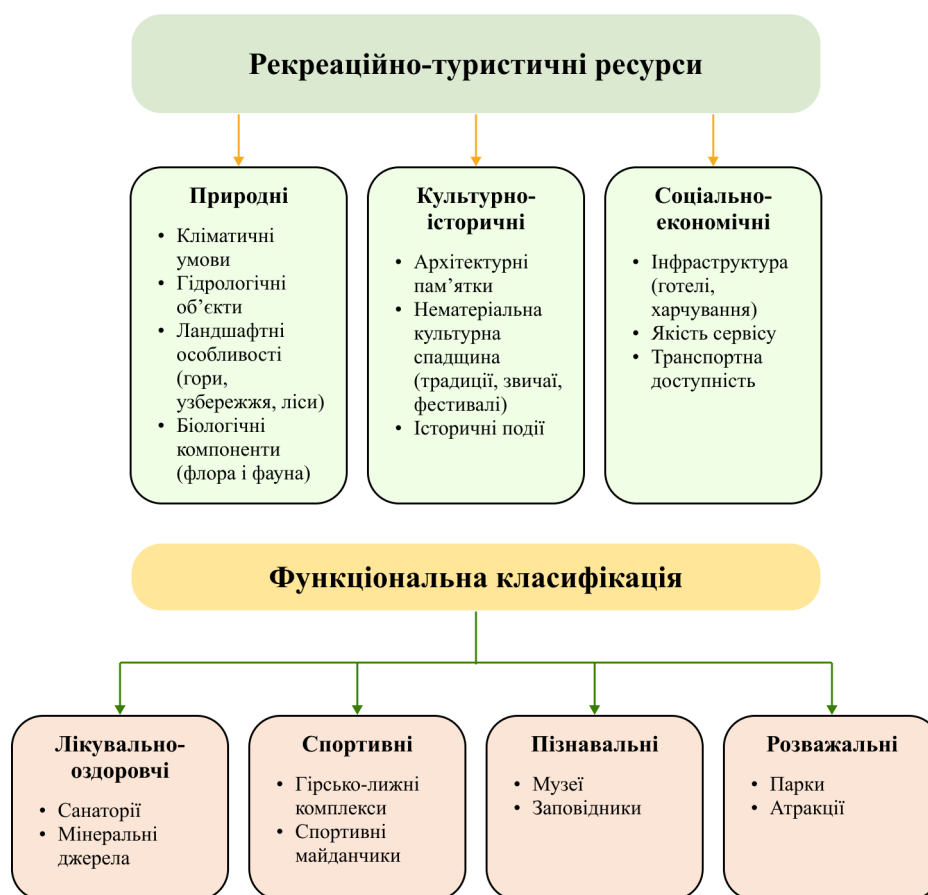

Рис. 1. Класифікація рекреаційно-туристичних ресурсів

- *пізнавальні ресурси* (музеї, природні заповідники, пам'ятки природи);
- *розважальні ресурси* (парки атракціонів, тематичні комплекси).

Такий підхід дає змогу більш точно визначати туристичний потенціал регіону в межах окремих видів туризму, формувати цільові програми та стратегії їхнього розвитку.

Отже, системний підхід до класифікації рекреаційно-туристичних ресурсів є невід'ємною складовою суспільно-географічного аналізу. Він забезпечує науково обґрунтовану основу для кількісної та якісної оцінки потенціалу регіону, стратегічного планування туристичного розвитку й управління рекреаційними ресурсами з урахуванням принципів сталого розвитку.

Методологія суспільно-географічної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу (РТП) регіону є багатогранною та включає застосування кількох основних методів, що дають змогу здійснити всебічний аналіз рекреаційно-туристичних ресурсів, їх використання та впливу на соціально-економічний розвиток території (Яворська та ін., 2019; Топчієв та ін., 2023). Основні методи оцінки РТП включають системний, природничий, статистико-аналітичний, картографічний і соціологічний підходи (табл. 1). Кожен із них робить важливий внесок у формування об'єктивної картини потенціалу регіону та надає необхідні інструменти для його комплексного оцінювання.

Таким чином, методологія суспільно-географічної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу регіону є багатовимірною, включає застосування різноманітних підходів, що дають змогу комплексно оцінити потенціал території для розвитку рекреації й туризму. Інтеграція кількісних і якісних даних, а також використання сучасних геоінформаційних технологій забезпечують високий рівень точності й надійності оцінки, що є важливим для ефективного управління рекреаційними ресурсами та стратегічного планування розвитку туризму.

Обговорення

Результати дослідження підтверджують, що системна оцінка рекреаційно-туристичного потенціалу має враховувати не лише наявність ресурсів, а і їхню якість, доступність та екологічний стан.

У процесі розвитку туристичної індустрії важливо враховувати наявні практики, що застосовуються як в Україні, так і в інших країнах світу. Вивчення й оцінка рекреацій-

но-туристичного потенціалу, зокрема в країнах Європейського Союзу й інших держав, дає змогу зрозуміти, які методи й підходи є ефективними для розвитку цієї галузі, й адаптувати їх до специфіки конкретного регіону.

У країнах Європейського Союзу, зокрема в Іспанії, Франції та Італії, питання оцінки туристичних ресурсів здебільшого розглядається в контексті стандартизації й систематизації. Ці країни активно працюють над розробкою єдиного підходу до оцінки туристичних ресурсів, що включає класифікацію природних і культурних об'єктів і їх відповідність стандартам, визначеним на національному та міжнародному рівнях. Оцінка ресурсів сприяє створенню конкурентоспроможних туристичних продуктів, які відповідають високим вимогам якості.

В Іспанії, наприклад, значну роль відіграє розвиток тематичних маршрутів, які орієнтовані на певні групи туристів, зокрема культурний, гастрономічний, історичний, екологічний туризм. Розвиток таких маршрутів дає змогу поєднати різні типи ресурсів і створити унікальні туристичні пропозиції для різних цільових аудиторій. Іспанія активно використовує модель *кластеризації туризму*, коли на певних територіях зібрані різноманітні види туристичної діяльності, що забезпечує комплексний розвиток регіону.

У Франції та Італії також активно використовуються *кластерні моделі управління туризмом*, де організовано співпрацю між різними туристичними підприємствами, державними установами та місцевими громадами. Такий підхід дає змогу створити більш ефективну інфраструктуру й забезпечити сталий розвиток туризму, враховуючи всі аспекти – від екології до культури й економіки.

Вітчизняний досвід дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу в Україні, Польщі та Литві орієнтований на інтеграцію природної та культурної спадщини в процес формування туристичних продуктів. У цих країнах, як і в багатьох інших, важливо поєднати природні ресурси (ліси, озера, гори, узбережжя) з культурно-історичними об'єктами (пам'ятки архітектури, народні традиції, фестивалі). В Україні, наприклад, активно використовуються природні рекреаційні ресурси, такі як Карпати й узбережжя Чорного моря, для розвитку екологічного та культурного туризму.

Таблиця 1

Основні підходи до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу (РТП) регіону

Підхід	Характеристика підходу
<i>Системний підхід</i>	Системний підхід є основою для всебічного аналізу рекреаційно-туристичних ресурсів. Він передбачає розгляд РТП як інтегрованої системи, що об'єднує природні, соціально-економічні, культурні та інфраструктурні ресурси території, які взаємодіють між собою, створюючи умови для розвитку рекреаційної й туристичної діяльності. Такий підхід дає змогу оцінити не тільки окремі компоненти потенціалу, а й їх взаємозв'язки та комплексний вплив на розвиток регіону загалом.
<i>Природничий підхід</i>	Природничий підхід зосереджується на аналізі природних характеристик території, таких як кліматичні умови, гідрологічні об'єкти, ландшафтні форми й біологічне різноманіття. Оцінка природничих особливостей є ключовою для визначення природного потенціалу регіону. Урахування природничих компонентів дає змогу не тільки ідентифікувати можливості для розвитку екологічного туризму, а й оцінити їх екологічну стійкість, що є важливим аспектом сталого розвитку.
<i>Статистико-аналітичний метод</i>	Статистико-аналітичний метод передбачає збір, обробку й аналіз статистичних даних щодо рекреаційних ресурсів і туристичних потоків. Важливими показниками є кількість туристів, їхній рівень задоволення, структура туристичних потоків, сезонність відвідувань, а також економічні показники, такі як доходи від туризму та зайнятість у галузі. Використання статистичних методів дає змогу на основі фактичних даних отримати точну картину функціонування рекреаційно-туристичних ресурсів і їхнього внеску в економіку регіону.
<i>Картографічний метод</i>	Картографічний метод є незамінним інструментом у суспільно-географічному аналізі РТП. Він дає змогу здійснити просторовий аналіз території, відобразивши на карті розподіл рекреаційних об'єктів, туристичних маршрутів, інфраструктури й інших важливих факторів. Використання тематичних карт допомагає виявити зональні відмінності в розподілі ресурсів, визначити потенційні проблемні території, а також сприяє оптимальному розміщенню нових туристичних об'єктів і розвитку інфраструктури.
<i>Соціологічний метод</i>	Соціологічний метод дає можливість вивчити соціально-демографічні особливості туристичних потоків, а також оцінити рівень задоволення туристів від відпочинку на території регіону. Соціологічні дослідження можуть включати анкетування, інтерв'ювання, фокус-групи й інші методи, що дозволяють зібрати інформацію про соціальні, культурні та психологічні аспекти туристичної діяльності. Такий підхід важливий для визначення потреб та очікувань туристів, що дає змогу адаптувати туристичні послуги до потреб цільових груп.
<i>Геоінформаційне моделювання</i>	Геоінформаційне моделювання є одним із найбільш потужних інструментів для інтеграції просторових даних і здійснення прогностичних оцінок. Використання геоінформаційних систем (ГІС) дає змогу створювати картографічні моделі, що інтегрують різноманітні характеристики рекреаційно-туристичних ресурсів: природні умови, інфраструктуру, транспортну доступність, а також екологічні параметри. Геоінформаційне моделювання дає можливість здійснювати прогнозування розвитку туристичних потоків, визначати найбільш перспективні зони для інвестицій, а також проводити оцінку екологічної стійкості туристичних територій. Це є необхідним для стратегічного планування розвитку рекреаційно-туристичної діяльності з урахуванням природних обмежень і потреб сталого розвитку.
<i>Поєднання кількісних і якісних показників</i>	Одним із важливих аспектів методології є поєднання кількісних і якісних показників при оцінці рекреаційно-туристичного потенціалу. Кількісні показники, такі як площа рекреаційних територій, кількість туристичних об'єктів, рівень туристичних потоків, дають змогу оцінити масштаби й інтенсивність використання ресурсів. Якісні показники, зокрема оцінка стану навколишнього середовища, рівень задоволення туристів, екологічна стійкість територій, дають змогу отримати глибше розуміння реальних можливостей та обмежень для розвитку туризму в регіоні.

Одним із важливих аспектів є збереження культурної спадщини та її інтеграція в сучасну туристичну інфраструктуру. В Україні останніми роками значна увага приділяється розвитку сільського та еко-туризму, де традиції та культура місцевих громад є основою для створення унікальних туристичних продуктів. Польща й Литва, зокрема, акцентують увагу на використанні малої архітектури та народних ремесел для створення автентичних туристичних продуктів.

Для Одеського регіону, який має значний рекреаційно-туристичний потенціал завдяки приморському положенню вздовж Чорного моря, важливим є досвід приморських територій Чорноморського та Середземноморського басейнів. У цих регіонах розвиток туризму став можливим завдяки поєднанню пляжного, культурного та гастрономічного туризму, що дає змогу приваблювати туристів різних категорій.

У Середземномор'ї, зокрема в Італії, Греції й Туреччині, пляжний відпочинок комбінується з вивченням історії та культури цих країн, що дає можливість залучити туристів, які цікавляться не лише відпочинком на пляжі, а й пізнанням місцевих традицій, історії та архітектури. Успіх таких територій у розвитку гастрономічного туризму також значною мірою сприяє популяризації регіональних страв, виноробства та місцевих продуктів, що є важливим елементом створення туристичного продукту.

У контексті Одеського регіону, поєднання культурної спадщини (міста з багатою історією, архітектурні пам'ятки), пляжного туризму (регіональні курорти) і гастрономічних традицій (виноробство, традиційні страви) може стати основою для підвищення туристичної привабливості. Досвід приморських регіонів Чорноморського та Середземноморського басейнів має велике значення для Одеської області як приклад інтеграції різних видів туризму для забезпечення конкурентоспроможності.

Досвід зарубіжних країн ЄС та приморських територій Чорноморського та Середземноморського басейнів є важливим для подальшого розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу Одеського регіону. Інтеграція природної та культурної спадщини, а також упровадження кластерних моделей управління, тематичних маршрутів і розвиток гастрономічного туризму можуть стати основними напрямками

для підвищення конкурентоспроможності Одеського регіону на міжнародному туристичному ринку.

Висновки

Рекреаційний і туристичний потенціал є комплексними категоріями, що включають інтеграцію природних, культурно-історичних і соціально-економічних чинників. Для ефективного управління й розвитку туризму важливо враховувати всі ці фактори, оскільки вони взаємопов'язані й впливають один на одного, формуючи конкурентоспроможний туристичний продукт. Класифікація рекреаційно-туристичних ресурсів дає змогу виокремити основні функціональні типи діяльності, такі як пляжний, екологічний, культурний чи гастрономічний туризм, що дає змогу чітко визначити пріоритети розвитку кожного регіону. Такий підхід дає змогу науково обґрунтовано розподіляти ресурси для їх ефективного використання, що є необхідним для сталого розвитку туристичної сфери.

Методологія суспільно-географічного аналізу рекреаційно-туристичного потенціалу має ґрунтуватися на системному підході, який дає можливість комплексно досліджувати різні компоненти території та їх взаємодію. Окрім традиційних методів, таких як польові дослідження та статистичні методи, важливо використовувати сучасні інструменти, зокрема геоінформаційні системи (ГІС), що забезпечують точний просторовий аналіз і можливість прогнозування туристичних потоків, оцінки екологічної стійкості та ефективності використання ресурсів.

Досвід зарубіжних країн і вітчизняних регіонів свідчить про ефективність інтегрованих стратегій управління рекреаційно-туристичним потенціалом. Зарубіжні країни ЄС і приморські регіони демонструють ефективні приклади розвитку туристичних кластерів та інтеграції різних видів туризму, що дає змогу створювати цілісні стратегії розвитку, зберігаючи баланс між екологією, культурною спадщиною та інфраструктурним розвитком. Для України, зокрема для Одеського регіону, такі стратегії є важливими для підвищення конкурентоспроможності на міжнародному туристичному ринку та забезпечення сталого розвитку, оскільки вони дають змогу комплексно підходити до розвитку туристичної інфраструктури й збереження унікальних природних і культурних ресурсів.

Список використаної літератури

- Безуглий В.В., Косташук І.І., Яворська В.В. Географія всесвітньої спадщини (туристичні атракції). Дніпро : ЛІРА, 2021. 528 с.
- Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України. Київ : Альтерпрес, 2011. 462 с.
- Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія. Київ : Київський ун-тет, 2001. 395 с.
- Бейдик О.О. Стандартизація та оцінка ресурсно-рекреаційного потенціалу України та глобальні процеси: географічний вимір. *Збірник наук. праць* : у 3 т. Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. 2000. Т. 1. С. 351–354.
- Герасименко В.Г. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В.Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
- Горин Г.В. Систематизація методологічних підходів до визначення сутності поняття «рекреаційно-туристичний потенціал регіону». *Регіональна економіка*. 2014. № 2. С. 187–199.
- Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ : Альтерпрес, 2005. 436 с. [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp.htm (дата звернення: 28.07.2025).
- Оленич І. Використання ГІС-технологій для вивчення сучасних геоморфологічних процесів у національних парках (на прикладі Карпатського національного природного парку). *Вісник Львів. ун-ту. Серія «Географічна»*. Львів, 2001. Вип. 28. С. 207–209.
- Поколюдна М.М. Проблеми визначення складових рекреаційних ресурсів та їх класифікації в рекреаційній географії. *Сучасні проблеми науки та освіти* : матеріали 3-ї міжн. міждисцип. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 1–9 травня 2002 р. Харків, 2002. С. 20.
- Руденко В.П. Довідник з географії природно-рекреаційного потенціалу України. Київ : Вища школа, 1993. 182 с.
- Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. Львів : Каменяр, 1993. 362 с.
- Симочко Г.В. Поняттєво-термінологічний апарат та підходи до класифікації туристично-рекреаційних ресурсів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка: Серія «Географія»*. Тернопіль : СМП «Тайп», 2012. № 2. Вип. 32. С. 78–83.
- Топчієв О.Г., Яворська В.В., Сич В.А., Коломієць К.В. Рекреаційно-туристичний потенціал: напрями систематики і кваліметричної оцінки : навчальний посібник. Одеса : Бондаренко М.О., 2022. 280 с.
- Топчієв О.Г., Коломієць К.В., Сич В.А., Яворська В.В. Геопросторова цілісність земної оболонки: методологія дослідження : навчальний посібник. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2023. 304 с.
- Топчієв О.Г., Коломієць К.В., Сич В.А., Яворська В.В. Структурування рекреаційно-туристичного потенціалу на засадах географічного середовища : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець Панькова А.С., 2020. 332 с.
- Яворська В.В., Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О. Методологічні засади географії : підручник. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2019. 352 с.
- Buryslawski Z., Zyszkowski E. Wykorzystanie GIS do analizy danych klimatycznych w Karkonoskim Parku Narodowym. *GIS dla obszarów chronionych* : materiały konf. Krakow, 1995. P. 7–20.
- Hall C.M. Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships. Harlow : Prentice Hall, 2000.
- Smith M., Robinson M. Cultural Tourism in a Changing World: Politics, Participation and (Re)presentation. Bristol, Blue Ridge Summit : Channel View Publications, 2006. <https://doi.org/10.21832/9781845410452>.
- Yavorska V.V., Hevko I.V., Sych V.A., Potapchuk O.I., Kolomiyets K.V. Features of application of information technologies in modern tourism. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2019. Vol. 28. № 3. P. 591–599. <https://doi.org/10.15421/111956>.

References

- Bezuhlyi, V.V., Kostashchuk, I.I., & Yavorska, V.V. (2021). *Heohrafiia vsesvitnoi spadshchyny (turystychni atraktsii)* [Geography of World Heritage (tourist attractions)]. Dnipro: LIRA [in Ukrainian].
- Beidyk, O.O. (2011). *Rekreatsiini resursy Ukrainy* [Recreational resources of Ukraine]. Kyiv: Alterpress [in Ukrainian].

Beidyk, O.O. (2001). *Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia: monohrafiia* [Recreational and tourism resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning: monograph]. K.: Kyiv university [in Ukrainian].

Beidyk, O.O. (2000). *Standartyzatsiia ta otsinka resursno-rekreatsiinoho potentsialu Ukrainy ta hlobalni protsesy: heohrafichni vymir* [Standardization and assessment of the resource-recreational potential of Ukraine and global processes: a geographical dimension]. *Zb. nauk. prats v 3-kh t. [Collection of scientific papers]* (Vol. 1, pp. 351–354). Luts'k: Editorial and Publishing Department "Vezha," Lesya Ukrainka Volyn State University [in Ukrainian].

Herasymenko, V.H. (ed.) (2016). *Otsinka turystychno-rekreatsiinoho potentsialu rehionu: monohrafiia* [Assessment of the tourist and recreational potential of a region: monograph]. Odesa: Odesa National Economic University [in Ukrainian].

Horyn, H.V. (2014). *Systematyzatsiia metodolohichnykh pidkhodiv do vyznachennia sutnosti poniattia «rekreatsiino-turystychnyi potentsial rehionu»* [Systematization of methodological approaches to defining the essence of the concept "recreational and tourist potential of a region"]. *Rehionalna ekonomika [Regional Economy]*, 2, 187–199 [in Ukrainian].

Liubitseva, O.O. (2005). *Rynok turystychnykh posluh (heoprostorovi aspekty)* [Tourism services market (geospatial aspects)]. Kyiv: Alterpress. [Electronic resource] URL: https://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp.htm (access date 28.07.2025) [in Ukrainian].

Olenych, I. (2001). *Vykorystannia HIS-tekhnologii dlia vyvchennia suchasnykh heomorfolohichnykh protsesiv u natsionalnykh parkakh (na prykladi Karpatskoho natsionalnoho pryrodnoho parku)* [The use of GIS technologies for the study of modern geomorphological processes in national parks (on the example of the Carpathian National Nature Park)]. *Visnyk Lviv. un-tu. Serii heohrafichna [Visnyk of Lviv University. Geographical Series]*, 28, 207–209 [in Ukrainian].

Pokolodna, M.M. (2002). *Problemy vyznachennia skladovykh rekreatsiinykh resursiv ta yikh klasyfikatsii v rekreatsiinii heohrafii*. [Problems of defining the components of recreational resources and their classification in recreational geography]. *Suchasni problemy nauky ta osvity [Modern problems of science and education]: materialy 3-yi mizhn. mizhdystsyp. nauk.-prakt. konf., m. Uzhhorod, 1–9 travnia 2002 r. Kharkiv*, 20 [in Ukrainian].

Rudenko, V.P. (1993a). *Dovidnyk z heohrafii pryrodno-rekreatsiinoho potentsialu Ukrainy* [Handbook on the geography of the natural-recreational potential of Ukraine]. Kyiv: Vyshcha Shkola [in Ukrainian].

Rudenko, V.P. (1993b). *Heohrafiia pryrodno-resursnoho potentsialu Ukrainy* [Geography of the natural-resource potential of Ukraine]. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].

Symochko, H.V. (2012). *Poniattievo-terminolohichniy aparat ta pidkhody do klasyfikatsii turystychno-rekreatsiinykh resursiv* [Conceptual and terminological framework and approaches to the classification of tourist and recreational resources]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka: Serii: Heohrafiia [Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University: Series Geography]*, 2(32), 78–83 [in Ukrainian].

Topchiiev, O.H., Yavorska, V.V., Sych, V.A., & Kolomiets, K.V. (2022). *Rekreatsiino-turystychnyi potentsial: napriamy systematyky i kvalimetrychnoi otsinky: navchalnyi posibnyk* [Recreational and tourism potential: directions of systematization and qualimetric assessment: study guide]. Odesa: Bondarenko M.O. [in Ukrainian].

Topchiiev, O.H., Kolomiets, K.V., Sych, V.A., & Yavorska, V.V. (2023). *Heoprostorova tsilisnist zemnoi obolonky: metodolohiia doslidzhennia: navchalnyi posibnyk* [Geospatial integrity of the Earth's shell: research methodology: study guide]. Odesa: Odesa I.I. Mechnikov National University [in Ukrainian].

Topchiiev, O.H., Kolomiets, K.V., Sych, V.A., & Yavorska, V.V. (2020). *Strukturuvannia rekreatsiino-turystychnoho potentsialu na zasadakh heohrafichnoho seredovyscha: monohrafiia* [Structuring of recreational and tourism potential on the basis of the geographical environment: monograph]. Kamianets-Podil'skyi: Publisher Pankova A.S. [in Ukrainian].

Yavorska, V.V., Topchiiev, O.H., Malchykova, D.S., & Pylypenko, I.O. (2019). *Metodolohichni zasady heohrafii: pidruchnyk* [Methodological foundations of geography: textbook]. Odesa: Odesa I.I. Mechnikov National University [in Ukrainian].

Buryslawski, Z., & Zyszkowski, E. (1995). Wykorzystanie GIS do analizy danych klimatycznych w Karkonoskim Parku Narodowym. *GIS dla obszarów chronionych: materiały konf.*, Krakow, 7–20 [in Polish].

Hall, C.M. (2000). *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships*. Harlow: Prentice Hall [in English].

Smith, M., & Robinson, M. (2006). *Cultural Tourism in a Changing World: Politics, Participation and (Re)presentation*. Bristol, Blue Ridge Summit: Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845410452> [in English].

Yavorska, V.V., Hevko, I.V., Sych, V.A., Potapchuk, O.I., & Kolomiyets, K.V. (2019). Features of application of information technologies in modern tourism. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 28(3), 591–599. <https://doi.org/10.15421/111956> [in English].

Отримано: 06.10.2025

Прийнято: 14.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025

